

DR. KOVACSICSNÉ NAGY KATALIN

Nevük, emlékük fennmaradjon!
Egy örökségünket védő egyesület munkájáról

Az Elpusztult és a Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület

Az alapítás

Az egyesület alapításának gondolata a Magyarország Történelmi Statisztikai Helységnevtára című 19 kötetes kiadványsorozat szerkesztése során merült fel, amely sorozat a KSH és az MTA Történelmi Demográfiai Albizottságának gondozásában készült, s amelynek szerkesztője dr. Kovacsics József professzor volt. A kötetek megyék szerinti csoportosításban, azonos szerkezetben tartalmazzák a községek és városok adatait. Valamennyi település címszáva alatt a 2/b pont az egykori falvak, illetve a megszűnt községek neveit tünteti fel azzal a céllal, hogy ha ezek a nevek nem élnek ma a községek határában, akkor emléküket a kötet által nyújtott tájékoztatás alapján megőrizhető legyen. Az egyesület 2003 nyarán tartotta alakuló ülését. Székhelyül az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszékét jegyezték be. Elnöke Kovacsics József lett.

A célkitűzések és munkamódszerek

Alapszabálya szerint az egyesület a XVII. század végéig az ország területén elpusztult falvak emlékét őrvi, és a XVIII. század végi népességszámhoz képest 50%-nál nagyobb mértékben fogyó falvak sorsával foglalkozik. Csak a Dunántúlon 2400-nál több elpusztult faluról vannak adataink. Már csak néhányuk neve maradt fenn dülő vagy határrész elnevezésében. Az egyesület elő kívánja segíteni, hogy a területileg illetékes önkormányzat ünnepség keretében, legalább tábla elhelyezésével emlékezzék meg az elpusztult falvakról mint kulturális örökségről. Egy-egy rendezvény a közösség összekovácsolását is szolgálja, az emlékoszlopok (mert ilyeneket is állítanak) egyúttal turisztikai látványosságot jelentenek. Az emléktábla-állítás mellett az egyesület országos konferenciákat is szervez. A gondok illetően feltárása által kívánja erősíteni a szülőföldismeretet, valamint szolgálni a falvak népének megmaradását és gyarapodását.

Az egyesület másik feladata a pusztuló, leépülő falvak demográfiai látteleetének elkészítése és bemutatása, a figyelem felkeltése: e települések népessége már olyan mértékű fogyást mutat, amely a leépülés okainak és körülményeinek gondos elemzését teszi szükségessé. 2003-ban Magyarország községeinek 35,5%-ában a népesség nem érte el az 500 lakost sem. Jelentős, 11,2%-os volt a 200 lelkesnél kisebb falvak aránya. Ezek már nem tudják biztosítani a lakosság alapellátását és a népesség reprodukcióját.

A tevékenység

Az egyesület életében megtorpanást jelentett Kovacsics József váratlan halála. Utódja dr. Blazovich László, a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója lett (2005 februárjában). A közgyűléseken szakmai előadások hangzottak el, például a helységnevtáraknak az egyesület munkájában játszott szerepéről, illetve a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének a kistelepülésekhez való viszonyáról. Az egyesületi munka sajátos, ünnepélyes, a lakosságot bevonó és megmozgató részét a műsoros megemlékezések, emlékműavatások jelentették és jelentik.

A kőbe, fába vésett emlékezet

Monostorapáti, 2005. május 16. Az elpusztult középkori bencés kolostor, **Almád** emlékére márványobeliszket avattak. Az egyesület és az önkormányzat által közösen rendezett eseménysorozat a Történelemóra a

völgyben című konferenciával kezdődött. Az előadások Almád történetének egyes mozzanataival, az apátságra vonatkozó levéltári kutatásokkal, az Eger-völgyi malmokkal, a török elleni küzdelmek korával, a történelmi emlékek megőrzésének jelentőségével foglalkoztak. Az ünnepség a templomban megemlékező misével, majd a hajdani Almád község helyén, az apátsági romok közelében obeliszkleleplezésével folytatódott, és a helybeliek színvonalas műsorával zárult. Az emlékezés nem korlátozódott egyetlen alkalomra: az avatás első és második évfordulóján is tartottak rendezvényeket.

Hódmezővásárhely, 2005. október 18. Az elpusztult **Szentkirály** településre Helytörténeti matinével (konferenciával) emlékeztek a Városháza dísztermében. Történészek, levéltárosok, egyetemi oktatók tartottak előadásokat a XX. század első felének Hódmezővásárhelyéről. Utána Szentkirály falu helyén ünnepélyesen (történeti ismertetéssel, koszorúzással, műsorral, ökumenikus imával) emlékművet avattak.

Ivanc, 2006. június 3. Az elpusztult **Lugas** község emlékét Örökségünk kapujában címmel szervezett helytörténeti nappal, konferenciával elevenítette fel Ivanc önkormányzata és az egyesület. A római katolikus templomban tartott megemlékező mise után a közösségi házban hangzottak el az előadások a Vas megyei honismereti kutatómunkáról, illetve Lugas községnek a trianoni események során betöltött, sokak számára ismeretlen szerepéről. A szakmai tartalmat személyes élmények is kiegészítették: egy helybeli lakos osztotta meg Lugaspusztára vonatkozó emlékeit az egybegyűttekkel. Mindezt ünnepi műsor (a népdalkör, az óvodások szereplése), majd az emlékmű felszentelése és koszorúzás követte.

Makó, 2006. szeptember 26. Az elpusztult **Igás** község emlékét a fentiekhez hasonlóan tudományos konferenciával, műsorral (a csanádpalotai iskola fúvószenekara szerepelt), emlékműszenteléssel és koszorúzással idézték fel. (A városháza dísztermében tartott konferencia a Levéltári napok sorozatához kapcsolódott, és Nándorfehérvárról szólt.)

Makó, 2007. május 27. A pünkösdi tanyanapon Makó-Rákoson állítottak oszlopot, s tartottak megemlékezést. Az egyesület képviselője elmondta, hogy **Rákos** rövid életű község volt: 1954-ben kapott községi jogállást, és 1963-ban visszacsatolták Makóhoz. Akkor még közel 1000 lakosa volt, és jelenleg is jóval többen lakják, mint a Vas, Zala és Baranya megyei községek egy részét.

Monostorapáti, 2007. május 28. Az almádi emlékműavatás második évfordulóján tartott helytörténeti konferencia tematikája változatos volt: előadás hangzott el a törökkorról, a bauxitbányászatnak Veszprém megyei szerepéről, a bírósági szervezet előtörténetéről, Monostorapáti mezőgazdaságának történetéről. E sorok írója a topolcai kistérség fejlettségének komplex mutatóját elemezte. A szakmai programot emlékséta követte a Barátokfalvához, ahol a résztvevők megkoszorúzták az obeliszket. A közelmúltban kiépített Szentkút nevű forrás felszentelése alkalmából ismertették a víznyerőhely történetét és legendáját.

Szögliget, 2007. július 22. Az Aggtelek–Jósvafői Nemzeti Parkhoz tartozó község területén volt az egykori, zömmel lengyelek lakta **Derenk** falu. A lakosságot akkor költöztették ki, amikor 1943-ban a kormányzó vadászterületül jelölték ki a környéket. Az itt élt lengyelek, illetve leszármazottaik minden júliusban visszatérnek, és búcsút tartanak. Ennek keretében az egyesülettel közösen az emlékművet avattak, amely alkalomból a lengyel nagykövet mondott beszédet. Az ünnepi szentmisét a derenki kápolnánál tartották.

Az egyesület tagjai, honismereti körök és önkormányzatok a fentiekén kívül, az egyesület megalakítása előtt is szerveztek megemlékezéseket, állítottak emlékművet a szülőföldjükön, területükön elpusztult falvak emlékére, például *Szúcon, Csepregen, Vasszécsenyben, Csempeszkopácson, Felsőmarácon, Ráróson, Szikáncson, Csomorkányban.*

Az egyesület szándékában áll az általa és mások által emelt emlékművek katalógusát elkészíteni.

Kulcsszavak: aprófalvak, törpefalvak, pusztuló falvak, Almád, Szentkirály, Lugas, Igás, Rákos, Derenk, örökségvédelem, statisztikai helységnévtár.

Resume

This announcement describes the activities of the Association for Dead and Dying Hungarian Villages. In addition to remembrance, the association also aims at drawing the attention to the smallest villages still existing but endangered.